

Tanulni a természettől

A fenntarthatóságra nevelés céljai és eszköztára

Czippán Katalin évtizedek óta fenntarthatósági szakértőként és tanácsadóként tevékenykedik többek között az oktatás, a képzésfejlesztés és a szervezeti tanulás szakterületén. Számos nemzetközi és hazai szakmai szervezetben aktív, többek között volt a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) Nevelési és Kommunikációs Bizottságának alelnöke, jelenleg pedig a Természeti nevelés a fenntarthatóságért szakbizottsága vezetője, a Tiszta Út Alapítvány kuratóriumának elnöke, valamint az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottság tagja. A szakértőt a fenntarthatóságra nevelés terén végzett munkájáról és a környezeti nevelés fontosságáról kérdeztük.

Szöveg: **Schvéd Brigitta** | Fotó: Erdősi Tibor

Szakmai pályafutásának mely állomásait, illetve projektjeit emelné ki, amelyek a köznevelési intézményekben végzett környezeti neveléshez kapcsolódnak?

A környezeti neveléshez kapcsolódóan elsőként a terepi táborok vezetését, valamint az 1985-ben indult *Süni magazin* kiadását emelném ki. Pályám kezdetén a bányai természetmegfigyelő táborként indult későbbi *Süni táborok* során évről évre egyre több gyermeket és fiatal táborvezetőt értünk el. A tábori programok során a gyermekekkel együtt elmélyülhettünk a természet megfigyelésében és tanulhattunk az önfenntartásról, a természettel való együttélésekről. A visszajelzések alapján sok résztvevőnek életfordító élményt jelentett egy-egy tábor; többen például a környezetvédelemhez vagy a természetismerethez kapcsolódó szakmát választottak a későbbiek folyamán, és többek között az én munkámat is áthatják az egykor ott megélt tapasztalatok. Büszke vagyok arra, hogy a több mint 35 éve elindított Süni táborok a mai napig működnek, és folyamatosan megújulva, a táborokban felnövő „Nagysünök” azóta is minden évben megszervezik e gyermekeknek szóló nyári táborokat.

A 2000-es években egy másik szinten folytattam a környezeti nevelést, amikor felkértek az Oktatási Minisztérium háttérintézményében, a Professzorok Házában működő *Környezeti Nevelési és Kommunikációs Programiroda* igazgatójának. Itt lehetőségünk nyílt két tárca együttműködésének megteremtésére, és kezdeményeztük, majd koordináltuk az oktatási, környezetvédelmi, kulturális, sport és ifjúsági ágazat képviselőiből álló tárcaközi környezeti nevelési bizottságot, valamint *A felsőoktatás a fenntarthatóságért* programot. Ennek keretében kutatásokkal, műhelyek szervezésével és kiadványokkal támogattuk a felső- és

közoktatási, valamint a szak- és felnőttképzési intézményeket egyaránt. A köznevelés szempontjából az országos erdei iskola program kezdeményezését és elindítását emelném ki mint komoly szakmai mérföldkövet, amely ezekben az években nagy felhajtóerő volt a fenntarthatóságra nevelés tekintetében.

A fenntarthatóságra nevelés új pedagógus-kompetenciaterületként – melynek kidolgozásában Ön is részt vett – 2019 óta minden hazai nevelési intézmény és pedagógus számára kiemelt témává vált. Mit gondol ennek fontosságáról és a pedagógusok szerepéről a környezeti nevelés terén? A kompetenciaterületen való elmélyüléshez tantárgytól függetlenül milyen segítséget ajánl a pedagógusoknak?

A pedagógus kompetenciák kidolgozásában egy nemzetközi munkacsoport tagjaként vettem részt, melynek eredményéről itthon is több műhelyt tartottunk. Örömmel üdvözöltem, hogy a fenntarthatóságra nevelés megjelent a hazai pedagógus kompetenciák között, de az érdemet nem szeretném eltulajdonítani a döntéshozókól és az oktatási vezetőktől. A fenntarthatósági célok megvalósítása és a világválsághelyzeteinek kezelése kapcsán szükségsszerűen kulcsfontosságú a természettel való felelős együttélés fontosságának felismerése. Ha ezt beépítjük az oktatásba, és megmutatjuk, hogy a természet állapota miként függ össze például a klímaváltozással, akkor fogunk tudni mit kezdeni a globális felmelegedés által előidézett válsághelyzetekkel. A fenntarthatóság, a fenntartható fejlődés nem egy önálló tudomány, hanem maga az élet, amelyhez mindennek, így minden szaktárgynak köze van. Elengedhetetlen, hogy az önmagunkért érzett felelősség alapján, az egész életünkre kivetítve gondolkodjunk a fenntarthatóságra törekvésre minden

tantárgy, minden program esetében. Eddig is sokan foglalkoztak a környezeti neveléssel, az új pedagógus-kompetencia beemelése azonban az érdeklődés középpontjába emelte azt, így előmozdítja a fenntarthatóságra nevelés egészintézményes megvalósítását. A *Fenntarthatóság kerettanterv a 9–10. gimnáziumi évfolyam számára* megszületése szorosan kapcsolódik a 2016 óta zajló Fenntarthatósági Témahetekhez. A tanárokkal és iskolákkal való együttműködés során megfogalmazódott, hogy jó lenne egy kifejezetten ezzel a kérdéskörrel foglalkozó tankönyv. Ezt gondolták tovább a projektvezetők és a Kék Bolygó Alapítvány, így született meg az említett kerettanterv, valamint a szorosan hozzá kapcsolódó *Zöld Föld* komplex taneszközcsomag (tankönyv, online tananyag-segítség, applikáció, munkafüzet, tanári kézikönyv, képzés). Nagyon örültem, amikor felkérték a fejlesztés szakmai vezetőjének.

A kerettantervet valódi csapatmunkával alkottuk meg, melyet a fenntarthatóság komplexitása is megkövetelt, mivel az lefedi életünk minden területét. Adta magát, hogy ehhez egy olyan tankönyvet készítsünk, amely a diákok valós élethelyzeteiből indul ki, így ezek köré – például öltözködés, divat, sportolás, közlekedés, étkezés – szerveztük a tartalmat. Kulcsfontosságú bemutatni a diákoknak, hogy a fogyasztásunk és a cselekedeteink hogyan hatnak a természet állapotára és vissza ránk, annak érdekében, hogy rendszerben tudjanak gondolkodni. Az egyes témakörökhöz kapcsolódó magazininformátum elősegíti, hogy akár egy egyórás tantárgy keretében feldolgozhatók legyenek az egyes témák. Minden tanár a saját szakterületének és az osztály érdeklődési körének megfelelően tudja kiválasztani a számukra érdekes cikkeket, és azokra alapozva választhatja meg a pedagógiai célokat. A tankönyvet a szabadon választható fenntarthatóság tantárgyhoz írtuk, de a tanárok visszajelzései alapján minden órához használható. Az első, bevezető jellegű tantárgy oktatását nem kötöttük szaktárgyhoz kötődő végzettséghez, ellentétben a már előkészületben lévő, 11–12. osztályosoknak szóló, haladó tankönyvvel, amely sokkal mélyebb természettudományos alapokra épít.

Ha kitekintünk a környező országok és az Európai Unió országainak gyakorlatára a fenntarthatóságra történő nevelés tekintetében, akkor milyen párhuzamokat, illetve különbségeket lehet megemlíteni az európai és a hazai ökológiai nevelés esetében?

Mindenütt vannak erre irányuló kezdeményezések; hol keresztantervként jelölték meg a fenntarthatóságra nevelést, ahogy nálunk is régóta gyakorlat, hol pedig önálló tantárgyként, ez azonban ritkábban fordul elő. Az említett *Zöld Föld* taneszközcsomaghöz kapcsolódó, 2020–2021-ben végzett összehasonlító kutatásunk¹ alapján elmondható, hogy a fenntarthatóság oktatása az európai nemzetközi gyakorlatban általában keresztantervi téma, és hagyományosan természet- és tár-

sadalomtudományos tantárgyakba integrálva jelenik meg. A finnországi integrált, „teljes iskolás” megközelítés nagyon egyedi, itt az intézmények mindennapjainak része a fenntarthatóság, az ezzel kapcsolatos ismeretanyag a tantárgyak széles körében központi elem. Magyarországon az ökoiskolai kritériumrendszer tartalmazza ezt a megközelítést, így a hálózat bővülésével a magyar gyakorlat is egyre inkább nyit az egészintézményes megközelítés felé. A *Zöld Föld* révén pedig egy olyan komplex taneszközcsomag jelent meg a hazai köznevelésben, amely önálló, NAT-hoz illeszkedő tantárgyként választható általános és középiskolában is, és teljes mértékben épít a fenntartható fejlődési célok rendszerére, célozva a rendszergondolkodás megalapozását. Kifejezetten örültünk a visszajelzésnek, hogy a tankönyvet különböző szakos tanárok is illeszteni tudják saját szakterületükhöz, így a csomag nagyban hozzájárul az egésziskolás megközelítéshez és a fenntarthatóság kultúrájának hatékony terjesztéséhez.

A nemzetközi és hazai intézményeknél szerzett tudása és tapasztalata alapján Ön szerint miben rejlik a környezeti nevelés fontossága és az oktatás feladata a fenntartható fejlődés támogatása területén?

Úgy látom, addig már eljutottunk, hogy az emberek érzik, a biztonságos és élhető jövő érdekében cselekednünk kell. A következő lépés az, hogy mit és hogyan tudunk tenni, és a lépéseinket hogyan tudjuk összehangolni a mindennapokkal. Fontos látni, hogy nem kell mindenkinek természetvédelmi mérnöknek lenni, viszont a saját lehetőségei szerint és keretei között minden egyes szakma képviselője képes a cselekvésre. Ezt a felelősségérzetet, motivációt és együttműködést kell összehoznunk a rendszerben való gondolkodással. Mindig kiemelem a rendszerlátás fontosságát, amely a jövőre irányuló, felelős gondolkodással és együttműködéssel társulva képessé tesz minket a fenntartható jövő építésére. A világ rendszergondolkodói mindehhez még a szeretetet is hozzátették, hiszen ha nem szeretjük magunkat, embertársainkat és a környezetünket, akkor nem fogunk tudni hatékonyan cselekedni a közös jóért. A *Zöld Föld* mottója, hogy egy fecske is csinálhat nyarat, azaz mindenki magáért és a szűkebb környezetéért felelős és képes hozzájárulni a pozitív változáshoz. Ezt a fajta gondolkodást kell átültetnünk a mindennapokba és az oktatásba egyaránt. Mindez pedig azt jelenti, hogy meg kell változtatni a viselkedésmintáinkat és a szokásainkat. A változás nehéz, de szükséges, és nagyon tudatos tervezés szükséges hozzá, a változásmenedzsmentre pedig a pedagógusoknak is fel kell készülnie. Az a jó irány, ha építeni tudunk a természet iránti szeretetre, ha alaposan megismerjük az ökológiai rendszerek működését, hiszen a természet sosem pazarol, hanem mindent visszaforgat. A cél: tanulni a természetről, a természetben, a természetért és a természettől. Az első három cél már ismert és alkalmazott, a negyedik viszont új elem. Ha ezt a négy elemet együttesen be tudjuk építeni a közoktatásba, akkor minden tőlünk telhetőt megteszünk bolygónkért és magunkért.

¹ Sziva Dániel, Czippán Katalin (2020–2021): *Fenntarthatóság oktatása európai országokban. Összehasonlító kutatás*. Készítette: Cz&K Consulting.
Online elérés: <https://czk-solution.eu/hu/zold-fold/>